

Ingemar Lindberg

Har världsordningen blivit för gammal?

Antonio Negri, Michael Hardt
Empire
Harvard University Press 2000

Det sena 1900-talets lärdomar kan verka dystra för en socialist. Den "reellt existerande socialismen" har fallit samman av inre motsättningar. Den reformistiska funktionssocialismen har tvingats till reträtt sedan det kapitalistiska vildjuret slitit sina nationella bojar. Och det radikala övertagandet av ägandet inom nationalstatens ram – till exempel via löntagarfonder – tycks numera ogenomförbart. Finns en väg framåt?

Villrådighet präglar inte minst socialdemokraternas förslag till nytt partiprogram. Att vara för marknadsekonomi men mot kapitalism – vad innebär det? Programförfattaren Tomas Östros svarar själv att när företag ställer politiska villkor för sina investeringar är det kapitalism och inte marknadsekonomi. Han tänkte säkert i första hand på Sverige. Men i det globala perspektivet är ju just kapitalets makt att ställa villkor – och förbudet för demokratiskt valda regeringar att ställa motkrav – det mest utmärkande draget för det nya regelsystem som kapitalintressena har etablerat, med Världsbanken och WTO som redskap. Där är demokratin underordnad den ekonomiska makten. Så vad gäller egentligen – är socialdemokratin för eller emot denna nya världsordning? Var känner sig svensk socialdemokrati mest hemma – hos de ekonomiska makthavarna i Davos eller hos de sociala rörelserna i Porto Alegre? Kan man någonstans i all denna osäkerhet ana ett framtidsinriktat socialistiskt alternativ?

Kanske. För nu är den kapitalistiska förhistoriens tid över, något helt nytt väntar – och i detta nya finns förstås plats för både ny teori och ny praktik. Det är i alla fall vad den italienske statsvetaren Antonio Negri och litteraturvetaren Michael Hardt optimistiskt hävdar i den uppmärksammade bok som nu allt oftare åberopas av den nya vänsterns aktivister: *Empire* (Harvard University Press, 2000).

Och mycket teori blir det. Stor sådan. Marx, skriver författarna, såg en möjlig framtid då de arbetande skulle överta de nya produktionsmedlen genom att i arbetet inrymma den makt som ligger i vetenskap, kommunikation och språk. Vad Marx såg som en glimt av framtiden är, hävdar Negri och Hardt, vår tids möjlighet.

Arbetets organisering i centrum

Det är lätt att hålla med Negri och Hardt när de skriver att produktionens organisering har genomgått ett skifte. Värde skapas i dag främst genom kommunikation och sociala nätverk, interaktiva tjänster och gemensamma språk; det är de anställdas kreativa förmåga som mer än något annat skapar ökad produktivitet och socialt mervärde. Produktionsmedlen – i marxistisk mening – är därmed i växande utsträckning inbyggda i de arbetandes kroppar och själar. Rätten att tillägna sig produktionsmedlen betyder då fri tillgång till och kontroll över kunskaper, information, kommunikation och känslor. Privat ägande av produktionsmedlen är ett föråldrat system, och de nya produktivkrafterna kräver frigörelse från föråldrade produktionsförutsättningar.

Författarna sätter här fingret på något betydelsefullt. Makten över arbetets organisering är en fråga som den fackliga och politiska arbetarrörelsen genom årtiondena tyvärr bara glimtvis förmått intressera sig för. Idag borde den frågan mer än någonsin ställas i centrum för en diskussion om socialismens framtid.

Ny maktordning

Maktordningen i arbetslivet grundar sig i dag på äganderättens helighet. Men varför ska den som äger det kapital som sätts in i verksamheten – den som sitter i London och flyttar pengar – ha rätten att, själv eller genom ombud, bestämma hur arbetet ska organiseras och utföras? Varför ska de som satsar sin arbetsförmåga, kunnskap och kreativitet ha mindre att säga till om? Det är inte en fråga om effektivitet, det är en maktfråga.

Helt riktigt pekar Negri och Hardt på att legitimiteten i denna ordning just nu undergrävs allt mer. Det finns i dag en växande och mycket spännande motsättning mellan ägarintressena och produktionens nya förutsättningar; produktionens intressen närmar sig allt mer de anställdas. Kapitalintresset blir mer kortsiktigt vinstspekulerande. Hos de anställda finns hög utbildning och en stor kunnskap om arbetsprocessen liksom om efterfrågan och kund Anpassning. Ny teknik och företagets nätverksorganisation gör det allt lättare att "flytta ner" ansvaret till de anställda – ändå upplever många anställda en hårdare styrning uppiifrån.

Också den ekonomiska eliten känner att det gungar. De är väl medvetna om att det rena vinstintressets legitimitet vacklar och det är förstås ingen slump att företagsledare i dag avsätter massor av tid för skapa goodwill genom att tala om "företagets sociala ansvar". När Volvos Leif Johansson år 2000 håller presskonferens och med den stämman förklarar att det var Greenpeace och inte Volvo som på 80-talet hade rätt i sina miljökonsekvensanalyser är det ett tydligt tecken på just detta; den nya tidens ekonomiska ledare söker en ny grund för att behålla sin makt.

Angrepp på nationalstaten

Huvuddelen av *Empire* ägnas den nya världsordningen. Men tyvärr blir det svårläst och otydligt; nya teoretiska begrepp förs in och motiveras med hänvisning till andra teorier, utan empiriskt underlag eller konkreta exempel.

Imperiet, som titeln syftar på, är det globaliserade kapitalets nya världsordning. Begreppet hämtas från romarriket och den nordamerikanska konstitutionen. Imperialismens världsordning, som byggde på styrande nationalstater, blev alltmer hindrande för det fria flödet av kapital, arbetskraft och varor. Imperiet däremot svarar mot världsmarknadens krav på en utslätad rymd av fria flöden. Imperiets kontroll utövas genom – som författarna uttrycker det – "bomben,

pengarna och etern". Produktion, reproduktion och icke-produktion har enligt boken vävts samman till livsproduktion och ett nytt mångfaldigt och differentierat politiskt subjekt framträder – *De många* (the Multitude).

Hardt och Negri gör ett ursinnigt angrepp på nationalstaten. De menar att nationalstaten splittrade den europeiska arbetarklassen och legitimerade en statsuveränitet som blev en disciplinerande makt gentemot *De många*, och att nationalismen blivit ett tveeggat svärd utanför Europa – som verktyg för befrielse och som redskap för ett nytt förtryck.

I den nya världsordningen finns enligt författarna korruptionen överallt. Korruptionens moln breder ut sig över världen och det är i detta moln styrningen av *De många* utövas, bortom ljus och sanning. När kapitalismen förlorar sin värdegrund framstår den som omedelbar korruption. Den avgörande frågan blir därför, menar de, hur korruptionen ska tvingas ge upp sin kontroll över den skapande kraften.

Legitimerar våld

Hur kan då *De många* bli ett politiskt subjekt? Genom att direkt och medvetet konfrontera Imperiets kontroll- och förtrycksapparater, svarar författarna. Den ledande aktören i *De många*'s intresse är *Aktivisterna*, och det är lätt att se att varför framför allt Negris aktier står högt i kurs i de nya aktionsinriktade politiska grupperna.

Jag sympatiserar med aktivismen men blir inte övertygad av analysen. Min bild är inte att det finns en ny stabil ordning som måste bekämpas och övervinnas genom total konfrontation – även om detta skapar kaos. Snarare ser jag ett nuvarande kaosskede, präglad av instabilitet och kriser, som behöver ersättas av en ny social ordning, stabilare än kapitalismen.

I kombination med det svårtillgängliga teoretiska angreppssättet får analysen ett elitistiskt drag. Jag uppfattar en samhällssyn där ingen ordning behövs och där alla former av våld mot det etablerade samhället är tillåtna, alltså ett resonemang som kan legitimera ett okontrollerat våld.

När det gäller samhällsanalys känns Manuel Castells – som i sin omskrivna trilogi om nätverkssamhället arbetar mer empiriskt – betydligt mer övertygande. Han ser inte nationalstaten som överspelad men infogad i en ny ekonomi. Han talar om "det komplexa samspelet mellan historiskt rotade politiska institutioner och alltmer globaliserade ekonomiska agenter". Den nya samhällsordningen är, för honom, både informationell – alltså byggd på informationsbehandling, kommunikationer och kunskapsutveckling – och kapitalistisk.

För första gången i världshistorien, framhåller Castells, är hela planeten indragen i en kapitalistisk världsekonomi. Men det är en förändrad form av kapitalism – informationell, global och nätverksorganiserad. Och, skriver han, "eftersom ingenting säger att kapitalismen är evig är det viktigt att fokusera på det som utmärker den nya ekonomin, eftersom den mycket väl kan överleva det produktionsätt där den föddes, sedan kapitalismen har utmanats på allvar och/eller hamnat i en strukturell kris på grund av sina inre motsättningar...".

Otäck elitism

För mig är socialismen en rörelse för människans frigörelse från förtryck. Den är historiskt och idémässigt kopplad till motsättningen mellan arbete och kapital.

Den Heliga Äganderätten är kapitalismens kärna. De anställdas successiva övertagande av makten över produktionsprocessen kan, tror jag, bli motsvarigheten till Berlinmurens fall – kapitalismen faller när människorna på arbetsplatserna börjar gå rakt genom äganderättens mur .

Vi står mitt uppe i en kamp om hur den nya världsordningen ska se ut, och den oregerade kapitalismen ifrågasätts nu av en myriad av systemkritiska sociala rörelser. Som socialist är jag full av hopp, och hoppet gäller att dessa rörelser ska kunna överskrida nejsägandets identitet och bli bärare av en ny kamp mot olika former av exploatering och förtryck. Jag är övertygad om att socialismens idégrund, dess frigörelsetradition, kan få en stark roll i det nya som växer fram. Det jag känner mest tvekan om är ifall socialismens hittillsvarande bärare – den organiserade arbetarrörelsen – ska visa sig kunna delta i forandet av det nya, eller om institutionaliseringen gått så långt och blivit så förödande att man väljer att böja knä i Davos i stället för att delta i samtalen i Porto Alegre.

Själv tror jag inte på elitismen i Negrin och Harts teorier, utan på den breda folkrörelsevägen. Men både fackföreningsrörelse, socialdemokrati och övrig vänster behöver – om de ska vara med i den nya sociala kampen – göra upp med hierarkier, maktfullkomlighet och nationell inåtvändhet. Och när ska fackföreningsrörelsen på allvar ta upp den ekonomiska demokratis grundfråga – makten över arbetets organisering?

Det är dags att börja om nerifrån.

Published 2002-01-10
Original in Swedish
Contribution by Arena
© Arena